

از شیر مرغ تا جان آدمیزاد در یک بازار سرپوشیده

موضوع: بازار تجریش
موقعیت: میدان تجریش

قدمت بازار تجریش تقریباً به ۱۵۰ سال پیش می‌رسد؛ بازاری که این روزها به قول اهالی از شیر مرغ تا جان آدمیزاد در آن یافت می‌شود. احمد حاجی حسینی از اهالی قدیمی تجریش درباره شکل گیری بازار سنتی تجریش تعریف می‌کند: «چیزی که امروز از آن به عنوان بازار سنتی تجریش یاد می‌کنیم به شکل امروزی فضایی پر از مغازه با تنوع اصناف مختلف نبود. کل بازار تجریش در واقع یک معبر یا کوچه باریکی بود که بافت مسکونی داشت. با توجه به سبک بافت روستایی محدوده تجریش، خانه‌های این محدوده دارای آغل گوسفندان، طویله و... بود که مورد نیاز یک زندگی روستایی بود. به مرور فضای بیرونی، آغل و طویله و سایر بخش‌های خانه برای تأمین نیازهای اولیه زندگی و همچنین پاسخگویی به نیاز مسافرانی که از تهران راهی بیلاقات تجریش می‌شدند، تبدیل به غرفه فروش محصولات شدند. این غرفه‌ها با توسعه زندگی شهری تبدیل به مغازه شد. برای مثال، هنوز هم اگر به سندهای قدیمی بسیاری از مغازه‌های تجریش رجوع کنیم در شرح مشخصات ملک از طویله و آغل نام برده شده است. یعنی اسمی از مغازه ذکر نشده است. تا قبل از سال ۱۳۵۷ شمسی محل کسب کار و زندگی کاسبان کنار هم بود تا اینکه به مرور اکثر محل سکونت‌شان را از محل کسب جدا کردند و به نقاط دیگری از شمیران رفتند.»

موضوع: مسجد گیاهی

موقعیت: میدان تجریش

در مسجد گیاهی همیشه به روی مردم باز بود

بود، دوست نداشت مسجد به نام او باشد چراکه معتقد بود کار را برای خدا انجام داده و شاید با این نامگذاری اجر و ثواب کارش کم شود. آن زمان تجریش روستایی کوچک و پدربزرگ هم فرد سرشناسی در بازار تهران بود که در آن روستا مسجدی ساخته بود. به همین دلیل اهالی از این مسجد با عنوان مسجد آقای گیاهی یاد می‌کردند. به گفته سیدمحسن خلخالی پیش نماز قدیمی مسجد، پدربزرگ حتی به فکر تغییر نام مسجد هم افتاد، اما بزرگان او را قانع کردند که حتی اگر مسجد هم به نام او باشد ارزش معنوی ساخت مسجد را کم نمی‌کند.»

به گفته علیرضا گیاهی، خانه پدربزرگش پشت مسجد بود و از طریق دری به داخل مسجد متصل می‌شد و پدربزرگ اغلب شب‌ها تا نماز صبح در مسجد را برای هر کسی که قصد ادای فریضه نماز شب، قضا و... داشت باز نگه می‌داشت. البته در طول روز هم از ساعت ۱۱ صبح در مسجد به روی نمازگزاران و در راه‌ماندگان باز بود. اگر کسی مسیرش به حوالی پل تجریش می‌افتاد و به جایی نیاز داشت تا سراسروبی آب بزند، کمی استراحت کند و حتی از سرویس بهداشتی استفاده کند، حتی اگر ساعت نماز خواندن هم نبود، بدون هیچ محدودیتی می‌توانست از امکانات مسجد استفاده کند.

پهلوی اول برای گسترش کاخ سعدآباد زمین‌های زیادی را در حوالی دربند و اطراف آن تملک کرده بود و دنبال وسعت دادن به کاخ سعدآباد بود و می‌خواست آن را به اندازه‌های وسعت دهد که یک در آن به سمت خیابان سعدآباد و در دیگر آن به سمت زعفرانیه باز شود. اما روزگار چنین فرصتی به او نداد.

علیرضا گیاهی از نوادگان حاج مرتضی گیاهی بانی ساخت مسجد گیاهی در سرپل تجریش درباره ماجرای ساخت مسجد گیاهی توسط پدربزرگش، می‌گوید: «پدر بزرگم حاج مرتضی گیاهی متولد سال ۱۲۷۵ و بزرگ شده کوچه غریبان بود. او روبه‌روی مسجد سیدعزیزالله کنار پدرش عطاری می‌کرد و پدر گل می‌فروخت. به همین دلیل هنگام شناسنامه گرفتن، نام فامیلی‌شان را به دلیل شغل‌شان، گیاهی گذاشتند. او در سال ۱۳۱۰ در شمیران باغی به مساحت ۹ هزار مترمربع خرید. این زمین در همسایگی کاخ سعدآباد بود و رضاشاه برای توسعه کاخ به آن چشم داشت. پدربزرگم بعد از تبعید رضاشاه حداقل سال‌های ۱۳۲۲ تا ۱۳۲۳ در ۵۰۰ متر از زمین خریداری شده‌اش در روستای تجریش، مسجدی ساخت که میان اهالی به گیاهی شهرت پیدا کرد. البته پدر بزرگم با وجود اینکه آدم دست به‌خیری

عزاداری باشکوه در بازار تاریخی

بازارچه تجریش یکی از معدود بازارچه‌های قاجاری تهران است که به‌رغم گذشت سال‌های طولانی، هنوز سرپا مانده و خیلی از تهران‌نشین‌ها برای خرید میوه‌های تازه و خوراکی‌های فصل به آن مراجعه می‌کنند، اما حال و هوای این بازارچه سنتی و تاریخی در روزهای محرم به کلی متفاوت است. در روزهای سوگواری امام حسین (ع) خبری از میوه‌های نوبرانه نیست و صدای سنج و طبل فضای بازارچه را پر می‌کند.

کتیبه بزرگی که در ورودی بازارچه نصب شده، نشانه‌ای پررنگ از قدمت عزاداری در بازارچه تجریش دارد. آنطور که قدیمی‌های تجریش نقل می‌کنند از بدو تأسیس بازارچه سنتی در دوره قاجار، اهالی در روزهای عزاداری امام حسین (ع) به موقوفه بزرگی که به «تکیه بالا» معروف بود می‌رفتند و مراسم سوگواری برپا می‌کردند. رضا فوقانی، کاسب قدیمی بازارچه تجریش، معتقد است سابقه عزاداری در تکیه بالا به ۲ قرن

می‌رسد. او در این باره می‌گوید: «وقتی شمیران روستایی بیلاقی بود، طایفه‌های مختلف شمیران برای اینکه جایی برای عزاداری داشته باشند تکیه بزرگ یا همان تکیه بالا را بنا کردند. مردم ابتدا چند طاق نما روی ستون‌های چوبی ساختند و هر طایفه مسئولیت سیاهپوش کردن طاق نما را بر عهده داشت. این رسم چند روز قبل از فرارسیدن محرم شروع می‌شد و به آن سیاهپوشان می‌گفتند.» تجریش دو تکیه دارد؛ تکیه بالا در دل بازارچه سنتی و تکیه پایین که گفته می‌شود قدمت ۲۰۰ ساله دارد. تکیه بالا به دلیل نزدیکی به امامزاده صالح (ع) و بازارچه سنتی

تجریش برای تهران‌ها شناخته شده است، اما تکیه پایین هم که در جنوب بازارچه واقع شده در روزهای محرم میعادگاه عزاداران حسینی است. تکیه کوچک یا همان تکیه پایین کنار مسجد جامع تجریش واقع شده و از سال‌های دور، مکانی برای عزاداری و ادای نذر اهالی محله پایین دست تجریش بوده است. فوقانی معتقد است تکیه پایین از سال‌های دور هویت مستقلی داشته است: «نمای بیرونی تکیه پایین با آجرکاشی تزیین شده و فضای داخل آن کوچک‌تر از تکیه بالاست. به همین دلیل مردم تجریش به آن تکیه کوچک هم می‌گویند. سقفی که با خریا و پاچنگ بنا شده یکی از ویژگی‌های منحصر به فرد تکیه پایین است. طبق سنتی که از سال‌های دور به‌جا مانده، عزاداران تکیه پایین در شب تاسوعا مهمان تکیه بالا می‌شوند و تکیه بالایی‌ها شب عاشورا بازدید آنها را پس می‌دهند و مراسم سوگواری را در تکیه پایین برپا می‌کنند. این سنت دیرینه‌ای است که هر دو تکیه را به هم پیوند داده است.»

موضوع: تکیه بالا و تکیه پایین

موقعیت: بازار تجریش